

อิทธิพลของบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการที่มีต่อสังคม

หลวงวิจิตรวาทการเป็นนักการเมืองที่ชาญฉลาด "ท่านมีความรู้มากทั้งทาง
เล่นและทางจริง สมัยที่ผู้บังคับบัญชาชอบเล่น ท่านก็เล่นได้อย่างสนุก สมัยจอมพล-
สฤษดิ์ จะเห็นได้ว่า ท่านไม่มีเรื่องเล่นเลย เป็นการเป็นงาน เป็นการบ้านการเมือง
หลวงวิจิตรฯ มีจิตวิทยาจากจนายกรัฐมนตรีต้องนับถือ" ¹ นอกจากนั้นท่านยังสามารถ
เข้าถึงประชาชนส่วนใหญ่เพราะ "ท่านเป็นถึงมหาเปรียญ รู้ว่าจริยธรรมของคนไทยนั้น
คืออะไร คนไทยคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร และต้องการอะไร" ² ดังนั้น เมื่อรัฐบาลสมัย
จอมพล.พิบูลสงครามมีนโยบายที่จะปลูกฝังลัทธิชาตินิยมให้แก่มวลชน เพื่อให้สอดคล้อง
กับนโยบายการสร้างชาติให้เป็นมหาอำนาจในยุคตน และการต่อต้านและปราบปรามลัทธิ
คอมมิวนิสต์ในยุคหลัง หลวงวิจิตรวาทการจึงใช้จิตวิทยาในการปลูกฝังลัทธิชาตินิยมให้แก่
มวลชน โดยถือแนวทางที่ว่า "ถ้าจะให้เข้าใจคำสอนจริง ๆ และให้รับคำสอนกันโดยไม่
เบื่อหน่าย ต้องใช้ศิลปกรรมเขาช่วย และการแสดงละครก็เป็นวิธีหนึ่งซึ่งจะสอนคติธรรม
โดยบุคคลาธิษฐาน" ³ ดังนั้นบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการจึงเกิดขึ้นเพื่อ
รับภารกิจอันนี้

ในฐานะที่บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ มุ่งที่จะสื่อสารความ-
หมายกับประชาชนจำนวนมาก และมีความมุ่งหมายที่จะปลูกใจให้รักชาติ "ละครของหลวง-
วิจิตรฯ จึงเกินด้านการสื่อสารความหมายมากกว่าด้านวรรณศิลป์" ⁴ และบทละครประวัติ-
ศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับความสัมฤทธิ์ผล
ในการปลูกใจให้รักชาติตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

¹⁻² สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ จันทระประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

³ หลวงวิจิตรวาทการ, นาฏศิลป์, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นางสาวประยงค์ รักติประกร ณ ฌาปนกิจสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร วันที่ 19
กันยายน 2515 (พระนคร : โรงพิมพ์หามงกุฎราชวิทยาลัย, 2515), หน้า 82.

⁴ สัมภาษณ์ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 10 กรกฎาคม 2523.

การศึกษาอิทธิพลของบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการที่มีต่อสังคมทำไ้ยาก เนื่องจากเวลาไ้ล่วงเลยมาหลายสิบปีแล้ว และไม่มีผู้ใดบันทึกเป็นหลักฐานไว้ ผู้เขียนจึงพยายามรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ร่วมยุคสมัยเดียวกับหลวงวิจิตรวาทการ และได้มีโอกาสคุยละครประวัติศาสตร์ของท่าน อาทิ ชูวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธ์) อาจารย์สมภพ จันทรประภา ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ และอาจารย์สัจจาภรณ์ สิงห์ผลิน ฯลฯ อีกทั้งสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ อาทิ อาจารย์มนตรี ตราโมท และคุณหญิงประภาพรณ วิจิตรวาทการ ตลอดจนผู้ที่เคยร่วมแสดงละครประวัติศาสตร์ อาทิ ครุฑนุสมัย ไกรทองอยู่ ครุฑพันธ์ หวังในธรรม และครูติยะ วิกลีพงษ์ เป็นต้น ถึงแม้ว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางวรรณศิลป์ นาฏศิลป์ ตลอดจนศิลปินในยุคสมัยนั้นจะพอให้เห็นอิทธิพลของบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ที่มีต่อสังคมในสมัยนั้น และสืบทอดมาถึงสังคมสมัยนี้ แต่ผู้เขียนก็ได้คิดว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะเป็นข้อสรุปที่ตายตัว เนื่องจากยุคสมัยที่หลวงวิจิตรวาทการแต่งบทละครประวัติศาสตร์ชิ้นนี้ไ้ล่วงเลยมาประมาณ 40 กว่าปีแล้ว ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ที่มีต่อบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการในยุคสมัยนั้นอาจจะเลอะเลือนไปบ้าง นอกจากนั้นบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการนั้นมีทั้งคนชอบและคนชัง ผู้เขียนจึงต้องพยายามระมัดระวังไม่ให้เกิดขึ้นหาคติขึ้น

อิทธิพลของบทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการอาจพิจารณาเป็น 2 ลักษณะคือ

1) อิทธิพลโดยตรง คือ แนวความคิดสำคัญในบทละครที่ปลุกใจให้รักชาติ และเนื้อเรื่องในบทละครที่เป็นผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นนั้นเข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติตามประวัติศาสตร์ชาตินิยมของหลวงวิจิตรวาทการ

ก. การปลุกใจให้รักชาติ

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่อยู่ร่วมยุคสมัยกับหลวงวิจิตรวาทการได้ความว่า บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการปลุกใจได้จริงถึงที่ อาจารย์สมภพ จันทรประภา กล่าววว่า "ละครหลวงวิจิตรฯ สำหรับผม ผมว่าปลุกใจได้จริง ผมชอบ ... ผมนับถือมาก

เพราะนานาประเทศเขาก็ใช้การละครและเพลงมาเป็นเครื่องบำรุงใจคนใหญ่ให้เพื่อ
ให้รู้จักบ้านเมือง รู้จักรักชาติ ยิ่งเฉพาะเวลาที่บ้านเมืองต้องการความสามัคคี
ความกล้าหาญ ความเสียสละ" ¹ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็ได้กล่าวไว้ในกา
รสัมมนา นาฏศิลป์และดนตรีไทย ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่า " ... ผมออกจะต้อง
ยอมรับ เพราะหาตัวจับทานยากนัก หลวงวิจิตรฯ นะ บางเรื่องของท่าน ท่านปลุกใจ
จริง ๆ ด้วย จะปลุกใจผมหรือไม่ ใจผมมันซี้เข้า แต่คนอื่นเขาปลุกกันได้จริง ๆ -
เวลานี้ออกจะหาตัวจับทานยาก" ² ส่วน ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้แสดงความ
คิดเห็นว่า "จะตอบว่ากันได้ผลใหม่ในเชิงรักชาตินั้น มันอาจจะได้ผลในเชิงผิวเผินเพราะ
ว่าพอเลิกสงครามญี่ปุ่น มันก็ไม่เห็นมีใครแสดงความรักชาติเลย ... เพราะฉะนั้นคงได้
ผลอย่างผิวเผิน รักชาติไปด้วย โกงกินไปด้วย" ³ และในบรรดาละครประวัติศาสตร์
ทั้งหมด ละครเรื่อง เลือดสุพรรณ ปลุกใจได้ผลมากกว่าเรื่องอื่น เพราะ "มันปลุกใจ
ครั้งแรก มันก็ปลุกมากกว่าเพื่อน ตอนหลัง ๆ มันก็ไม่ค่อยปลุกแล้วละ ... อะไรที่มันซ้ำซาก
จำเจก็จะหมดไป ไม่กระทบทุกกระทบใจคนอีกต่อไป" ⁴ ดังนั้นเมื่อเปรียบเทียบละคร-
ประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการที่แต่งในช่วงที่ท่านเป็นอธิบดีกรมศิลปากรก่อนสงคราม
โลกครั้งที่สอง กับละครประวัติศาสตร์ที่แต่งในช่วงยุค "อานาภาพ" จะเห็นชัดว่า "บท-
ละครประวัติศาสตร์ในช่วงก่อนสงคราม ปลุกใจได้ผลมากกว่าช่วงหลัง" ⁵ ทั้งนี้เนื่องจาก
เหตุผลที่อาจารย์สมภพ จันทระประภา ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว สถานการณ์บ้านเมืองใน
ยุคแห่งการสร้างชาติก็เป็นเครื่องช่วยเสริมให้คนตื่นตัวในเรื่องความรักชาติขึ้น โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งภาวะของบ้านเมืองที่กำลังเรียกร้องดินแดนคืนจากต่างประเทศ และกำลังเข้าสู่ภาวะ

¹ สัมภาษณ์ สัมภพ จันทระประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

² ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, "อภิปรายการละครสมัยใหม่กับการพัฒนา
นาฏศิลป์และดนตรีไทย", รายงานการสัมมนานาฏศิลป์และดนตรีไทย ณ มหาวิทยาลัย-
ธรรมศาสตร์ 23 - 25 มิถุนายน 2515, หน้า 221.

³ สัมภาษณ์ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 10 กรกฎาคม 2523.

⁴ สัมภาษณ์ สัมภพ จันทระประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

⁵ สัมภาษณ์ คุณหญิงประภาพรรณ วิจิตรวาทการ, 12 กุมภาพันธ์ 2523.

สงครามอินโดจีนก็เป็นเครื่องช่วยสนับสนุนให้เกิดความรู้สึกรักชาติ เพราะ "ความรักชาติ เป็นเรื่องแปลก โดยเฉพาะคนไทย หากไม่มีเหตุผลเงินก็จะไม่ค่อยคิดถึงความรักชาติเท่าไร" ¹ ดังนั้นบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการในยุค "อานูภาพ" จึงไม่ปลุกใจเท่าใดนัก ดังที่ นาย สมภพ จันทระประภา ได้กล่าวว่า "เท่าที่สังเกต หากเป็นอิทธิพลจากแนวความคิดที่ปลุกใจ ... ยุคอานูภาพใช้ไม่ได้แล้ว เพราะไม่มีภัย อยู่ตรงหน้าแล้ว มาปลุกใจก็สิ้นตาย ไม่รู้ปลุกให้มารบกับใคร" ² นอกจากนี้ "ตอนนั้น คุกหลวงพิบูลฯ ไม่ค่อยมีอำนาจ เป็นนายกรัฐมนตรีแคโตนอังกฤษ อเมริกา เข้ามามีอิทธิพลมาก แล้วพวกเสรีไทยซึ่งไม่แสดงตัวก็อยู่ในวงการต่าง ๆ ฉะนั้นคุกหลวงพิบูลฯ จะทำอะไรก็ทำด้วยความระมัดระวัง อย่างละครอานูภาพ ... เล่นในโรงละคร - กระจ่างวัฒนธรรม เป็นโรงเล็ก ๆ มันก็เพชรหลายแต่กับนักเรียน" ³ และถึงแม้ว่า "เรื่อง ยุคอานูภาพนี้ ข้าราชการถือเป็นหน้าที่ที่ต้องไปดู ท่าน (จอมพล.พิบูลสงคราม-ผู้เขียน) ให้ไปดูก็ต้องไปดู ที่นี้ใครชอบละครก็ว่าดีไป คนไม่ชอบก็หนีหายไปเท่านั้นเอง" ⁴

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการที่ปลุกใจให้รักชาตินั้น จะมีอิทธิพลต่อสังคมสมัยจอมพล.พิบูลสงครามในช่วงแรกเท่านั้น เนื่องจากละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ในช่วงแรกเป็นของแปลกใหม่ และสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงนั้นก็เอื้ออำนวย แต่บทละครประวัติศาสตร์ในยุคอานูภาพซึ่งกลืนมาพร้อมกับลัทธิชาตินิยมครั้งที่สอง ไม่ใช่อิทธิพลต่อคนในสังคมสมัยนั้นเท่าไรนัก และหากนำบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการมาแสดงในสมัยปัจจุบันก็คงไม่สามารถปลุกใจคนได้อีก ทั้งนี้เพราะ "เวลานั้นท่านไปหลายสิบปี คนมันคิดคนละอย่างกันแล้ว มันไม่ make sense สำหรับคนปัจจุบัน มันเป็นเรื่องของยุคสมัย" ⁵

¹ สัมภาษณ์ พัทยา สายชู, 2 กรกฎาคม 2523.

² สัมภาษณ์ สมภพ จันทระประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

³ สัมภาษณ์ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 10 กรกฎาคม 2523.

⁴⁻⁵ สัมภาษณ์ สมภพ จันทระประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

ข. เนื้อเรื่องในบทละครประวัติศาสตร์ที่เป็นผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเขาเวาชน เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ตามประวัติศาสตร์ชาตินิยมของ หลวงวิจิตรวาทการ

บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ แต่งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะปลุกฝังความคิดเกี่ยวกับ "ลัทธิชาตินิยม" สู่มวลชน ดังนั้นการนำเนื้อหาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมของหลวงวิจิตรวาทการมาผูกเป็นละคร โดยสร้างบทบาทของตัวละคร และเสริมแต่งเรื่องใหญ่มีชีวิตชีวาเป็นที่ประทับใจของประชาชนคนดู ก็ย่อมเป็นผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเขาเวาชนรุ่นนั้น เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ตามประวัติศาสตร์ชาตินิยมของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งอาจจะมีเพียงข้อเท็จจริงที่สนับสนุนลัทธิชาตินิยมเท่านั้น เพราะ "ประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการขึ้นอยู่กับการเมือง" ¹

ในการแต่งบทละครประวัติศาสตร์ หลวงวิจิตรวาทการได้ชี้แจงว่า "การแสดงละครฝึกกับแสดงตำนาน การแสดงตำนานต้องไม่ทำอะไรให้เกินความจริง แต่การแสดงละครมีความจำเป็นต้องเติมสีใหม่ เรื่องรักโศกเป็นส่วนประกอบ มิฉะนั้นจะไม่สามารถเป็นละครได้" ² ดังนั้นหลวงวิจิตรวาทการจึงอาศัยข้ออ้างดังกล่าวนำประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมของท่านมาเสริมแต่งเพื่อสนอง "ลัทธิชาตินิยม" ได้อย่างเสรีโดยปลดปล่อยจากคำจำกัดความต่าง ๆ ทั้งนี้และทั้งนี้หลวงวิจิตรวาทการ ผู้ซึ่งมีจิตวิทยาสูงก็ย่อมตระหนักดีว่า การปลุกฝังความคิดให้แก่ประชาชนโดยทำให้ประชาชนเกิดอารมณ์สะเทือนใจ เกิดความซาบซึ้ง และเกิดความรู้สึกลอยตาม จะทำให้ความคิดนั้นฝังแน่นอยู่ในความทรงจำได้ผลดีกว่าวิธีอื่น ดังนั้นบทละครประวัติศาสตร์ของท่านย่อมมีพลังและมีอิทธิพลทำให้ประชาชนมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนต่อประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติตนเองและชาติเพื่อนบ้าน และจะมีพลังเข้มเข้นกว่าการเขียนประวัติศาสตร์แบบชาตินิยมของท่านเสียอีก ดังเช่นบทละครเรื่อง น่านเจ้า ปลุกฝังความคิดที่ว่าถิ่นฐานเดิมของชนชาติไทยอยู่ทางตอนใต้ของจีน (น่านเจ้า)

¹ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ จันทรประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

² หลวงวิจิตรวาทการ, "คำประกาศก่อนแสดง; สี่ราชโคโย, หน้า 1.

แล้วอพยพลงมาสู่แหลมทอง หรือบดละครเรื่องราชมนู และ พอขุนผาเมือง ปลุกฝังความคิดที่ว่า ไทยกับเขมรมีเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมเดียวกัน¹ เป็นต้น ความคิดเหล่านี้สอดคล้องกับแนวทางการเมืองในสมัยจอมพล.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ถึงแม้ว่าบรรยากาศทางการเมืองในสมัยนั้นจะมีส่วนช่วยให้แนวความคิดเหล่านี้แพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวาง แต่บดละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการก็เป็นกำลังสำคัญในการปลุกฝังความคิดนี้ให้อยู่ในความทรงจำของประชาชนคนดู ดังนั้นคนในยุคสมัยเดียวกับหลวงวิจิตรวาทการ โดยเฉพาะเขาวชนรุ่นนี้จึงมีความคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติคล้อยตามหลวงวิจิตรวาทการแทบทั้งสิ้น และเขาวชนในยุคนี้ซึ่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในยุคนั้นก็ยังยึดความคิดอันนั้นอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย ทั้ง ๆ ที่นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ปัจจุบันได้ปฏิเสธความคิดเหล่านั้นแล้วก็ตาม² ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าบดละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการมีผลต่อการเข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติ เพราะมันง่ายที่เด็กจะรับเข้าไปเร็วกว่าหนังสือประวัติศาสตร์หรือพงศาวดาร ผมรู้ดีว่ามันจะเป็นผลดีต่อเด็ก ข้อสำคัญคืออย่าทำบาป เอาของเท็จของมอมใส่เข้าไป เพื่อผลทางการเมือง"³

2) อิทธิพลโดยอ้อม ได้แก่ เพลงปลุกใจ ส่วนต่าง ๆ ในบดละครที่มีอิทธิพลต่อสังคมสมัยจอมพล.พิบูลสงครามและสืบทอดมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ตลอดจนอิทธิพลของบดละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการที่มีต่อละครอิงประวัติศาสตร์ในยุคต่อมา

¹แนวความคิดเกี่ยวกับถิ่นฐานเดิมของไทยที่มาจากตอนใต้ของประเศจีน และความคิดที่ว่าไทยกับเขมรมีเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมเดียวกันนั้น ก็เป็นที่ทราบกันได้แล้วว่าไม่เป็นความจริงเท่าไรนัก แต่ที่หลวงวิจิตรวาทการเขียนเช่นนั้นก็เพื่อสนองนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลในสมัยนั้น.

²ดูรายละเอียดเรื่อง "คนไทยมาจากไหน" โดยทองเี่ยม บ้านด่าน ในศิลปะวัฒนธรรม ฉบับที่ 2 ปีที่ 1, หน้า 20 - 24.

³สัมภาษณ์ สมภพ จันทระประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

ก. เพลงปลุกใจ

เพลงปลุกใจในละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ เป็นลักษณะสำคัญอันหนึ่งที่ช่วยเสริมให้ละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ เติมนยิ่งขึ้น ทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการปลุกใจให้รักชาติอีกด้วย เนื่องจากเนื้อร้องที่จำง่าย ท่วงทำนอง เป็นเพลงมาร์ชที่สนุก ทำให้จิตใจดีกล้า "คนส่วนมากร้องเพลง "เลือดสุพรรณ" "คนตระกูลไทย" กันโตหัวเมือง" ¹ โดยเฉพาะเพลง "คนตระกูลไทย" ซึ่งเป็นเพลงปลุกใจในละครเรื่อง อำนาจพ่อขุนรามคำแหง นั้น นายกรัฐมนตรีมีคำสั่งให้หน่วยราชการใช้เพลง "คนตระกูลไทย" เป็นเพลงสำหรับใช้ในพิธีการต่าง ๆ บัดนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งไปตามโรงเรียนต่าง ๆ ให้ถือว่าเพลงนี้เป็นเพลงในอันดับรองจากเพลงชาติ" ² และในการเดินขบวนเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2484 สมภพ จันทรประภา ผู้ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ช่วงนั้นได้เล่าว่า "ผมเคยเดินขบวนสมัย พ.ศ. 2484 เดินเป็นคนแรกในขบวนนั้น แล้วใช้เพลงของหลวงวิจิตรฯ เป็นเพลงร้องในการเดินขบวน อย่างเพลง เดิน เดิน เดิน³ ร้องง่าย สนุก ก็ร้องตาม ๆ กันไป"⁴ นอกจากนั้น ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ได้เล่าว่า

ในกรณีอื่นโตฉันมีการเดินขบวนและมีการร้องเพลงปลุกใจของหลวงวิจิตรฯ ก็มีใครที่อยากจะแสดงว่าฉันรักชาติก็ไปชักชวนกันขึ้นมาเดินขบวนกัน แล้วร้องเพลงของหลวงวิจิตรฯ เพราะมีตัวการมีคนไปชวนร้อง ถ้าเขาชักชวนให้ไปทำอะไรที่เข้ากับความคิดของรัฐบาลใครฝ่าฝืนไม่ได้อ ถ้าใครฝ่าฝืนก็อาจถูกหาว่าเป็นคนที่คัดค้านรัฐบาล กลัวภัยทางการเมืองกันมาก ความกลัวมีมาก ความส่อพลอนก็มีมากในสมัยนั้น ⁵

¹ ธีระวัฒน์ หอมสุวรรณ, "ละครไทยจะไปทางไหน", นิเทศสาร, 3(1 กรกฎาคม 2517), หน้า 6.

² เทอดไทย, 5 สิงหาคม 2497, หน้า 3.

³ เพลงเดิน อยู่ในละครเรื่อง อำนาจ.

⁴ สมภพ สมภพ จันทรประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

⁵ สมภพ ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 10 กรกฎาคม 2523.

นอกจากนั้น ในยามใดที่ประเทศตกอยู่ในภาวะคับขัน รัฐบาลก็ใช้เพลงปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการ ปลุกใจประชาชนอยู่เสมอ เช่น กรณีสงครามมหา-
อ่าวเซียมรพาท กรณีเขาพระวิหาร การปฏิวัติในประเทศแต่ละครั้ง เหตุการณ์ในวัน-
มหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 และการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในวันที่ 6 ตุลาคม
2519 เป็นต้น และทุกวันนี้เราก้ยังได้ยินเพลงปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการทางสถานี
วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยอยู่เสมอ ๆ กรมประชาสัมพันธ์ยังใช้เพลงปลุกใจของ
หลวงวิจิตรวาทการอยู่ ทั้งนี้เพราะ

คนที่ เป็นอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ รัฐมนตรีก็เป็นคนรุ่นผม (สมภพ จันทรประภา-
ผู้เขียน) ตอนนั้นอายุ 17 - 18 เพลงหลวงวิจิตรฯ ยังแรงอยู่ อิทธิพลอันนั้น
ก็ยังมี เขามา เพราะว่ามันติดหูกันมา ถ้าเป็นคนสมัยจะมีมานิด-ซึ่งเป็นมหาดเล็ก
ในรัชกาลที่ 6 เพลงปลุกใจรัชกาลที่ 6 ก็ออกมา พอเป็นคนรุ่นคุณ (ผู้ที่อยู่อายุ
ประมาณ 25 ปี - ผู้เขียน) เป็นอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เอาของใหม่ขึ้นมา
มันเป็นเรื่องของยุคสมัยที่เขาทุกวันนี้¹

นอกจากนั้น "เราต้องไม่ปฏิเสธว่านายทหารมีบทบาทในบ้านเมืองมาก แล้วยัง
นายทหารอายุ 60 กว่า ๆ พวกนี้หูติดอยู่กับเพลงหลวงวิจิตรฯ เพราะฉะนั้นเวลาคิดทำอะไร
ก็วนอยู่ในอันนี้ เวลาที่มีอำนาจในที่.ว. ก็จะไปบอกให้เอาเพลงหลวงวิจิตรฯ ออกมา มันก็-
ออกมา กรมประชาสัมพันธ์ก็เหมือนกัน มันถึงมีสื่อบทความจนทุกวันนี้"² อย่างไรก็ตาม
ถึงแม้ว่าอิทธิพลของเพลงปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการจะสื่อบทความถึงยุคปัจจุบัน แต่
ก็ไม่มีพลังในการปลุกใจ เขมชนเหมือนในสมัยจอมพล.พิบูลสงคราม ยิ่งกว่านั้นคนไทย
ซึ่งมีอารมณ์ขันในสมัยนี้ "ก็ช่างคิดช่างชั้ตคอ ช่างล้อเพลงปลุกใจของหลวงวิจิตรฯ อย่างเช่น
เพลง "คืนเกิดชาวไทย" คนสมัยนี้ก็ว่า คืนตั้งนานแล้วจะมานั่งปลุกอะไรกันอีกเล่า แทนที่-
จะปลุกใจกลับกลายเป็นเรื่องตลก"³ อย่างไรก็ตาม เพลงปลุกใจของหลวงวิจิตรวาทการ
ก็มีผลดี คือทำให้คนไทยรักชาติ แต่ผลดีที่สุกนั้นเห็นจะตกอยู่แก่ผู้บริหารประเทศ ไม่ว่าจะ-
เป็นจอมพล.พิบูลสงคราม หรือผู้บริหารประเทศในสมัยต่อ ๆ มาที่ใช้กรมประชาสัมพันธ์
เป็นเครื่องมือทางการเมือง

ข. สำนวนต่าง ๆ ในบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ

หลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้เชี่ยวชาญการใช้ภาษาไทย"ท่านเป็นคนมีภาษาไทย
ดีมากกว่าหนึ่งในสองสามคนของเมืองไทย ภาษาของท่านเยี่ยมมาก ท่านใช้ภาษาใส่
บทเจรจาได้กระทบใจคนดีมาก" ¹ ดังนั้น ลักษณะเด่นอันหนึ่งในบทละครประวัติศาสตร์
ก็คือ คำพูดที่กระทบใจคนซึ่งโดยมากเป็นภาษาง่าย ๆ ใช้คำธรรมดา ๆ แต่มีความกินใจ
ประชาชนคนดูจึงจำคำพูดในบทละครได้ แล้วนำมาพูดกันติดปากมาตั้งทุกวันนี้จนกลายเป็น
สำนวนไป เช่น "ไปด้วยกัน มาด้วยกัน เลือดสุพรรณ" ² "กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี" ³
"ต้นเถิดชาวไทย" ⁴ "รักระหว่างรบ" ⁵ "สละชีพเพื่อชาติ" ⁶ "เราเป็นรัฐฯ ถึงแม่ตัวนิด ๆ
ก็มีพิษอยู่มากมาย" ⁷ และ "จะกล้าฆ่าอีกเมื่อชาติต้องการ" ⁸ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม
สำนวนบางสำนวนที่เคยเป็นที่ขำขันในสมัยหลวงวิจิตรวาทการ เมื่อมาถึงสมัยนี้ก็ถูกล้อ
ถูกขำคยให้เป็นเรื่องตลกไปก็มี เช่น "กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี ก็มีเรื่องตลกขำคยว่า
ทำไมมีคนดีแตกกรุงศรีอยุธยา ทำไมคนนครศรีธรรมราชมีคนดีไม่ได้หรือ" ⁹ หรือ "ไปด้วยกัน
มาด้วยกัน เลือดสุพรรณ คนเมืองอื่นก็ว่ากูไม่ใช่คนสุพรรณ ไปคนเดียวกั้แล้วกัน" ¹⁰ เป็นต้น

ค. อิทธิพลที่มีต่อบทละครประวัติศาสตร์ในยุคหลัง

ถึงแม้หลวงวิจิตรวาทการ จะมีใช้เป็นผู้ริเริ่มในการนำเนื้อหาประวัติศาสตร์
มาแต่งเป็นบทละคร ¹¹ แต่ก็ต้องยอมรับว่า หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ที่ทำให้ละครประวัติ-

¹ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ - จันทรประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

² จากบทละครเรื่อง เลือดสุพรรณ.

³ จากบทละครเรื่อง นเรศวรประกาศอิสรภาพ และ พระเจ้ากรุงธน.

⁴⁻⁵⁻⁶ จากบทละครเรื่อง ศึกกลาง.

⁷ จากบทละครเรื่อง ราชมนู.

⁸ จากบทละครเรื่อง เบญจเพศ.

⁹⁻¹⁰ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ - จันทรประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

¹¹ ผู้ริเริ่มแต่งบทละครประวัติศาสตร์คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ-
นราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงแต่งละครพระราชพงศาวดาร เล่นในสมัยรัชกาลที่ 5 -
สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ - มন্ত্রী ตราโมท, 28 มกราคม 2523.

ศาสตร์เรื่องฟุซัน ดังนั้น "ละครประวัติศาสตร์ที่เล่นกันในยุคหลัง ๆ เชื่อว่าได้แนว-
ความคิดจากหลวงวิจิตรฯ เพราะอะไรที่เราผ่าน เราคงได้ อย่างเช่น คนรุ่นสมภพ
จันทร์ประภา ได้ดูละครของหลวงวิจิตรฯ ถึงไม่ต้องการจะรับอิทธิพลมา มันก็รับมา"¹
ส่วน นาย สมภพ จันทร์ประภา ก็ยอมรับว่าละครของท่าน ตลอดจนละครอิงประวัติ-
ศาสตร์ยุคหลัง ได้เดินตามแนวละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ แต่จะต่างกัน
ที่วิธีการแสดงเท่านั้น ท่านได้กล่าวว่า

ละครหลวงวิจิตรฯ ผมชอบ มีอิทธิพลต่อผมในการใหม่ทำละคร
อย่างนั้นต่อไป ผมเดินตามแล้วก็มีละครพูดทางทีวี ที่เดินตาม แต่
นั้นเป็นละครพูด ผมแต่งละคร 50 กว่าเรื่องเท่านั้น² เล่นโรงละคร
7 - 8 เรื่อง เล่นในวัง 3 - 4 เรื่อง และเล่นที่ ทีวี 40 กว่าเรื่อง
อิทธิพลนั้น ยอมรับว่าที่กระทบโดยตรงทางหูทางตา คือของหลวงวิจิตรฯ
โดยทางสมองมาจากรัชกาลที่ 6 ส่วนวิธีการเอาของเจ้าพระยาเทเวศร์ฯ
เจ้าคุณหมื่นทธรฯ และละคร "พระร่วง" ของพระมงกุฎฯ "³

ดังนั้น แม้ว่ายุคสมัยจะผ่านไปหลายสิบปีแต่ความประทับใจละครประวัติศาสตร์
ของหลวงวิจิตรวาทการก็ยังคงหลงเหลืออยู่ จึงทำให้ละครในยุคหลังที่เดินตามแนวความคิด
ในการทำละครประวัติศาสตร์แบบหลวงวิจิตรวาทการยังมีอยู่ ดังเช่น ละครอิงประวัติ-
ศาสตร์ของ สมภพ จันทร์ประภา เป็นต้น

ละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ นอกจากจะมีอิทธิพลต่อละครยุคหลัง
ในค่านิยมความคิดในการทำละครอิงประวัติศาสตร์แล้ว ก็ยังมีอิทธิพลต่อบทละครยุคหลัง
ในด้านการจัดฉาก เนื่องจากละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ หรือที่เรียกว่า
"ละครศิลปะการ" นั้นจะมีฉากที่วิจิตรตระการตาและเป็นฉากมโหฬารแทบทั้งสิ้น เพราะ
นอกจากจะให้สัมผัสเป็นละครของชาติแล้ว ยังเป็นเครื่องดึงดูดความสนใจของประชาชน

¹ สัมภาษณ์ มล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 10 กรกฎาคม 2523.

² ละครอิงประวัติศาสตร์ของอาจารย์สมภพ จันทร์ประภา เช่น เรื่อง -
นางเสื่อง พอขุนเม็งราย พระนเรศวร พระสุพรรณกัลยา เป็นต้น.

³ สัมภาษณ์ สมภพ จันทร์ประภา, 10 กรกฎาคม 2523.

คนคู่อีกด้วย เนื่องจากหลวงวิจิตรวาทการ รู้จักคนไทยที่ว่า "คนไทยชอบอะไรเพลง ๆ สวย ๆ ใหญ่โตหรูหรา คนไม่ยังเป็นลายกนกเลย คือว่าใหม่แพรวพราวฉาวฉาว" ¹ ดังนั้น เมื่อประชาชนคนรุ่นใหม่ถึงละครศิลปากร ก็จะมีฉากที่ใหญ่โตสวยงามตระการตา และละครของกรมศิลปากรในยุคหลังก็ยังมีฉากที่ประณีตงดงาม แต่จะมีความสมจริงและใฝ่หาอารมณ์มากกว่าฉากของหลวงวิจิตรวาทการ เพราะ "คนไทยสมัยใหม่ต้องการอะไรที่ กุสมจริงสมจังมากขึ้น" ²

รวมความแล้ว บทละครประวัติศาสตร์ ของ หลวงวิจิตรวาทการ มีอิทธิพล ต่อสังคมในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในด้านการปลุกใจให้รักชาติ และการทำให้ประชาชน คนดู โดยเฉพาะเยาวชนเข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติตามประวัติศาสตร์ชาตินิยมของหลวง- วิจิตรวาทการ นอกจากนี้ อิทธิพลของบทละครของหลวงวิจิตรวาทการที่สืบทอดมาจนถึง ปัจจุบัน คือ เพลงปลุกใจ และสำนวนต่าง ๆ ในบทละคร ตลอดจนแนวความคิดในการ ทำละครอิงประวัติศาสตร์ในยุคปัจจุบัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า บทละครประวัติศาสตร์ของ- หลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งเป็นที่นิยมมากและมีอิทธิพลโดยตรงต่อคนในสังคมยุคสมัยหนึ่ง และ มีอิทธิพลโดยอ้อมสืบเนื่องมาจนถึงสังคมปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงความสามารถและความมี จิตวิทยาในการเข้าถึงจิตใจคนไทยส่วนใหญ่ของท่าน.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1-2 สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ จันทรประภา, 10 กรกฎาคม 2523.